

Web Destekli Uzaktan Eğitim Sistemi ile Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocuklara Sosyal Beceri Öğretimi

Özlem Yalçınkaya¹, Özlem Uçar², Erdem Uçar

¹ Trakya Üniversitesi, Bilgisayar Mühendisliği Bölümü, Edirne

² Trakya Üniversitesi, Bilgisayar Mühendisliği Bölümü, Edirne

³ Trakya Üniversitesi, Bilgisayar Mühendisliği Bölümü, Edirne
ozlemyalcinkaya@trakya.edu.tr, ozlemu@trakya.edu.tr, erdemucar@trakya.edu.tr

Özet: Hafif düzeyde zihinsel engeli (Eğitilebilir zihinsel engelli) olan çocukların bilişsel süreç yaklaşımı göz önünde bulundurularak web tabanlı öğretimle sosyal beceri öğretimini öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirmek amacıyla yapılmış bu çalışma; bilgisayar destekli öğretimin mi yoksa klasik öğretimin mi? öğretimde daha etkili olduğunu göstermek için sorulan sorulara cevap bulmak amacıyla yapılmıştır. Çalışma da, zihinsel engelli çocukların eğitimlerini daha kaliteli hale getirmek, bilişim teknolojilerinin zihinsel engelliler için de faydalı olabileceğini gösterebilmek, sadece okul da değil istenilen her anda öğrenciye çalışma imkanı sağlamak, istenildiği kadar tekrar yapma imkanı sağlamak, eğitim öğretimin istenilen her yerde mekandan bağımsız olarak yapılabileceğini göstermek, çoklu medya ortamlarıyla öğretimi daha kolay ve kalıcı hale getirmek, bireysel öğretimi gerçekleştirmek, telafi edici öğretimi sağlamak hedeflenmiştir. Elde edilen bulgulardan bazılarında klasik öğretim de anlamlı bir fark bulunmuş ve bazılarında da web destekli eğitimde anlamlı bir fark elde edilmiştir. Sonuç olarak araştırmanın geneli hakkında bir yorum yapılacak olursa klasik öğrenim yöntemleri uygulanan öğrenciler ile web destekli uzaktan eğitim yöntemi uygulanan öğrencilerin sosyal beceri öğretiminde akademik başarıları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Eğitilebilir Zihinsel engelli, Bilgisayar destekli eğitim, sosyal beceri, bilişsel süreç yaklaşımı

Teaching Social Skills To Educable Mentally Retarded Children With a Web-Based Distance Education System

Abstract: In this study, taking into account the cognitive process approach in accordance with the views of teachers, it is aimed to find an answer to the question of whether computer-aided instruction or traditional teaching is a more effective way of teaching social skills with web-based instruction to mildly intellectually disabled (educable mentally retarded) children. In this study, it is aimed to increase the quality of education for children with mental disabilities, demonstrate that the information technologies can also be useful for people with intellectual disabilities, provide the opportunity to students for studying not only at school but at any time, provide the opportunity to repeat as much as desired, show that education and training can be done at any place independently of the location, make teaching easier and more permanent with multi-media environments, realize individual education and provide compensatory education. The results obtained are discussed and suggestions were made.

Keywords: educable mentally retarded, computer-aided education, social skills, cognitive process approach

1. Giriş

Günümüzde engellilerin sosyal hayata kazandırılması sosyal hukuk düzeni içerisinde tüm çağdaş devletler tarafından kabul edilmektedir. Bu bağlamda, zihinsel engelli bireylerin gelişimine fayda sağlayacak, toplumda daha iyi bir yer edinmelerine yardımcı olacak ve onları daha sosyal kılacak eğitimleri, bilişim teknolojilerinden yararlanarak hizmetlerine sunmak büyük önem taşımaktadır [1].

Bu çalışmada, eğitilebilir zihinsel engelli öğrencilerin sosyal beceri öğrenimlerine yönelik daha etkili ve kalıcı davranışların oluşması amacı ile MEB müfredatına uygun olarak hazırlanan içerikler kullanılarak web destekli uzaktan eğitim

gerçekleştirilmiş ve aşağıda belirtilen sorulara yanıt aranmıştır:

Sosyal beceri öğretimi için hazırlanan ve geleneksel sınıf içi öğretim etkinliklerini destekleme amacıyla da kullanılan web tabanlı uzaktan eğitim yöntemi, istenilen davranışı öğrenmeye katkı sağlamakta mıdır?

Bu bağlamda, uygulama grubunda yer alan öğrenciler ile kontrol grubunda yer alan öğrencilerin sosyal becerileri gösterme başarı düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Sosyal beceri öğretiminde bilişsel süreç yaklaşımının kullanılması, öğrencilerin yaşamlarında karşılaşacakları sorunlara etkili çözüm yollarını bulmayı sağlayacak mıdır?

1.1. Zihinsel Engelliliğin Sınıflandırılması

AAMR (Amerikan Zihinsel Gerilik Birliği) 2002 Haziran ayında yayınlanan en son yönergesinde zihinsel engelliliği şöyle tanımlamaktadır:

“Zihinsel işlevler ve kavramsal, sosyal ve pratik uyumsal becerilerde kendini gösteren uyumsal davranışların her ikisinde görülen anlamlı sınırlılıkları karakterize edilen bir yetersizliktir.” [2].

Ülkemizde MEB, özel eğitim yönetmeliğinde bu sınıflandırmaya paralel olarak zihinsel engelli çocukları

- eğitilebilir (45-75),
- öğretilebilir (25-44),
- klinik bakıma gereksinim duyan (zeka düzeyi 24'ten düşük olan)
- öğrenme güçlüğü olan çocuklar olarak sınıflandırılmıştır [3].

1.2. Sosyal Beceri

Çalışmanın ikinci bölümünde KFY, ürün geliştirme süreci ve KFY' nin işleyiş adımları hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde çalışmada yapılan uygulamadan bahsedilmiştir. Son bölümde ise sonuç ve öneriler verilmiştir.

2. Kalite Fonksiyon Yayılımı

Çocukların sosyal ve duygusal gelişiminde yaşama iyi uyum sağlaması ayrı bir öneme sahiptir. Çocukların kazanması gereken becerilerden biri de sosyal becerilerdir. Erken yıllardan itibaren değişik yöntemlerle çocuklara becerilerin birikimli olarak kazandırılması gerekmektedir. Çocuk gelişirken aile, arkadaşlar, okul ve diğer toplumsallaşma kaynaklarından doğrudan ya da dolaylı etkilenecek bu becerileri kazanır. Ancak, bu becerileri bazı çocuklar yeterince kazanamazlar ve o zaman bu becerileri kazanmaları için bazen doğrudan müdahale yapılması gerekebilir. Sosyal beceri çalışmalarında öncelikle çocukların ne tür becerilerinin eksik olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Sosyal beceri; başkaları ile iletişimi mümkün kılacak, sosyal açıdan

kabul edilebilir ve öğrenilmiş davranışlar olarak tanımlanabilir. Sosyal beceriler, bireyin yaşam kalitesini artırır, hedeflerine ulaştırır ve yaşam boyu yararlanabileceği bir hizmet olarak kabul edilir [4].

Sosyal beceri ve sosyal yeterlilik, çoğu zaman aynı anlamda kullanılmasına karşın bu iki kavram birbirinin yerine geçmektedir. Sosyal beceriler özel, tanımlanabilir, ayrı özellikleri olan davranışlardır ve geniş bir yapı olan sosyal yeterliliğin bir parçasıdır. Buna bağlı olarak bireyin sosyal yeterliliğe sahip

olması, çevresi ile uygun şekilde etkileşim kurabilmesi için gerekli olan sosyal becerilerinin olması ve gerekli ortamlarda bu becerileri kullanabilmesi olarak açıklanabilir. Sosyal yeterlilik, diğerlerinin bireyin sosyal işlevleri hakkındaki kararına dayalıdır. Bir başka deyişle sosyal yeterlilik, bireyin içinde yaşadığı toplum tarafından belirlenen ölçütlere uygun olarak davrandığına ilişkin yargılarını temel alan değerlendirici bir terimdir ve sosyal yeterliliğin temelini oluşturmaktadır.

1.3. Sosyal Beceri Yetersizlikleri

Beceri yetersizliği : Bireyin beceri yetersizliğini belirlemek için bireyin daha önce o beceriyi kullanıp kullanmadığının araştırılması gerekmektedir. Eğer birey beceriyi daha önce hiç kullanmamışsa ya da hiç kullanmıyorsa, bireyin beceriyi kazanmadığı sonucuna varılabilir.

Performans yetersizliği : Performans yetersizliği olan birey bir beceriyi nasıl yapacağını bilir, bu beceri bireyin repertuarında vardır, ancak birey bu beceriyi yeterli sıklıkta ve uygun zamanlarda kullanmayabilir.

Kendini kontrol yetersizliği : Birey duygusal tepkilerindeki artış yüzünden (Emotional arousal response) herhangi bir sosyal beceriyi öğrenemeyebilir. Kaygı gibi yoğun duygusal tepkiler bireyin beceri öğrenmesini engeller.

Beceriye ortaya koyma yetersizliği : Çocuk beceriyi nasıl sergileyeceğini öğrenmiştir, ancak birey sosyal beceriyi sergilerken duygusal tepkilerindeki artış nedeniyle sergilemede güçlük çektiği zaman bu yetersizlikten söz edilebilir [5].

1.4. Bilişsel Süreç Yaklaşımı

Bilişsel süreç yaklaşımı, zihinsel engelli bireyin olayları analiz etme, sıraya koyma, ayırt etme becerisini geliştirir ve bireyi düşünmeye yönlendirir. Bu yaklaşımda bireye sosyal durumlarla ilgili problem çözme becerisi öğretilmeye hatta bireye tek bir sosyal beceri değil, farklı sosyal durumlarla karşılaştığı zaman baş edebileceği sosyal problem çözme becerisi kazandırılmaya çalışılır [6].

Bilişsel süreç yaklaşımı

- Problemi tanımlamak
 - Problemin analizini yapmak
 - Problemi çözmek
- aşamalarından oluşur [7].

Problem çözme üç ardışık aşamanın izlendiği bir süreçtir. Birincisi problemi tanımlamak, ikincisi problemin analizini yapmak ve son olarak da problemi çözmektir. Bu üç aşamanın, bütün problem çözmeye

stratejilerinde ortak olarak var olduğu düşünülmektedir [7].

2. Materyal ve Metod

Çalışmalarımız, Edirne Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Edirne Merkez Faika Raika Şaika Erkut Kardeşler İlköğretim Okulu ve İş Okulunda yapılmıştır. Okulun mevcudu 83 kişi olup bunlardan 30 öğrenci ilköğretim bölümünde, 53 öğrenci ortaöğretim kısmında eğitim görmektedir. Çeşitli problemlerinden dolayı devamsızlık çok yapılmaktadır.

Çalışılacak sınıfların seçiminde;

- Öğrenci devamsızlığı en az olan
- Öğrenci seviyesinin ortalamaya en yakın olduğu
- Öğretmenleri ile sürekli iletişim halinde olabileceğimiz
- Bu konuda yeterince uzmanlaşmış öğretmeni olan kriterleri göz önünde bulundurulmuştur.

Uygulama yaptığımız sınıf hafif düzeyde engeli bulunan, eğitilebilir zihinsel engelli öğrencilerden oluşmaktadır. Öğrenciler iki grup şeklinde öğretim görmüşlerdir. 1. Grup 3. Sınıf öğrencilerinden oluşmakta ve klasik öğretimin gerçekleştirildiği sınıftır. 2. Grup 4. ve 5. Sınıf öğrencilerinden oluşmakta ve web tabanlı uzaktan eğitim ile öğretimin gerçekleştirildiği sınıftır.

2.1. Uzaktan Eğitim Programı

Uzaktan eğitim programında uygulama arayüzü farklı kullanıcı grupları için farklı görünümündedir.

- Öğretmen – Öğrenci Kullanıcısı

Resim 1. Öğretmen – Öğrenci Kullanıcısı arayüzü

Resim 2. Ders anlatım ara yüzü

- Program Sorumlusu – Sistem Yöneticisi Kullanıcısı

Kullanıcısı Arayüzü

Sınıf	Ders	Resim	Değiştir	Dersi Sil	Ders Üniteleri
123	Matematik		Değiştir	Sil	Uniteler
123	Türkçe		Değiştir	Sil	Uniteler
123	Hayat Bilgisi		Değiştir	Sil	Uniteler
4	Sosyal Beceri Öğretimi		Değiştir	Sil	Uniteler
123	Sosyal Beceri Öğretimi.		Değiştir	Sil	Uniteler

Resim 4. Ders ekleme ve düzenleme ekranı

2.2. Araştırmanın Bulguları

Araştırmanın birinci alt problemi, “Eğitilebilir zihinsel engelli öğrencilerin sosyal beceri öğretim başarıları, web tabanlı uzaktan eğitim ile öğretim görme ya da geleneksel sınıf içi öğretim görme durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Gözlem sayısının istatistiksel olarak parametrik testlerin uygulanamayacak kadar küçük olması nedeniyle parametrik testler için geçerli olan varsayımları sağlamayacağından parametrik olmayan (non-parametrik) bir test olan Mann-Whitney U Testi ile iki grup arasında matematik başarı puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığı test edilmiştir.

Zihinsel engelli öğrencilere bilişsel yaklaşımla sosyal beceri öğretimi ile ilgili bilgisayar destekli ve klasik eğitimden önce ve sonra yapılan test sonuçlarına göre çalışma ve kontrol grubu öğrencileri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Uygunuz dokunmaktan kaçınma becerisi öğreten beşinci hikaye için sorulan 10 sorudan 9 tanesinde $H_0 > 0.05$ olduğundan dolayı Web tabanlı uzaktan öğretimin klasik eğitimden daha etkili olduğu görülmektedir.

3. Sonuçlar

Uygulama grubu ile kontrol grubunun sosyal beceri öğretimi günlük hayatta çok karşılaşılabilecekleri konulardan belirlenmiştir. Hazırlanan alıştırma uygulamaları ve kontrol grubuna uygulanarak ölçek

formlarına öğrencilerin geri dönütleri not edilmiştir. Rastgele seçilen 3 hikayenin değerlendirilmesi şu şekildedir.

3.1. Özür Dileme Becerisinin Öğretim Türünden Farklılığının Testi

Özür dileme becerisinin öğretiminde kullanılan Hikaye-1 'e öğrencilerin vermiş

oldukları cevapların değerlendirilmesinde yalnızca Soru-1'in dışında diğer sorularda bilgisayar destekli öğretim ile klasik öğretim arasında bir farklılığın olmadığı ortaya konulmuştur. Soru-1'de ise klasik öğretim bu konuda bilgisayar destekli eğitime nazaran daha etkin olduğu test sonucunda ortaya konulmuştur. Eğer $H_0 < 0.05$ olacak olursa H_0 red edilecektir, yani klasik öğretim, bilgisayar destekli öğretimden farklıdır. Farkın klasik öğretimden kaynaklandığı ortaya konulmuştur. Böylece bilgisayar destekli öğretimin bu madde için etkili olmadığı test sonucu belirlenmiştir. Bu sonucun yorumunda daha duyarlı olmak gerekir. Öğrencilerin özel durumu ve devamsızlıkları ile gözlem sayısının az olması yorumlarda dikkate almamız gereken unsurları oluşturmaktadır.

3.2. Alay Edilmeyle Başa Çıkma Becerisinin Öğretim Türünden Farklılığının Testi

Eğitilebilir zihinsel engeli öğrencilerin alay edilmeyle başa çıkma becerisinin öğretim türünden farklı olup olmadığı Whitney testine göre tespit edilmiştir. Test sonucu bu iki öğretim de madde 9 ve 10'da farklı olduğu ortaya konulmuştur. Bu farklılığın her iki soruda klasik yöntemden kaynaklandığı bu yöntemin daha etkin olduğunu belirlenmiştir.

3.3. Uygunsuz Dokunmaktan Kaçınma Becerisinin Öğretim Türünden Farklılığının Testi

Eğitilebilir zihinsel engeli öğrencilerin uygunsuz dokunmaktan kaçınma becerisinin öğretimin türünden farklılığını ortaya koymak için yapılan test sonucu öğrencilerin vermiş oldukları cevapların öğrenim türünden farklılığın soru-8'in dışında bir farklılık olmadığı ortaya konulmuştur. Soru 8'de klasik yöntemin daha etkin olduğu ortaya konulmuştur.

Bu testlerden elde edilen bulgular sonucunda klasik öğrenim yöntemleri uygulanan öğrenciler ile web destekli uzaktan eğitim yöntemi uygulanan

öğrencilerin sosyal beceri öğretiminde akademik başarıları arasında anlamlı bir fark elde edilememiştir.

3. Sonuç

Klasik öğrenim yöntemleri uygulanan öğrenciler ile web destekli uzaktan eğitim yöntemi uygulanan öğrencilerin sosyal beceri öğretiminde akademik başarıları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

Açıklama ve Teşekkür

Bu Çalışma Trakya Üniversitesi Yüksek Lisans Tezinden Elde Edilmiş Veriler İle Hazırlanmıştır.

Bu çalışma için her türlü izin ve desteği sağlayan Edirne Faika Raika Şaika Erkurt Kardeşler İlköğretim Okulu Yönetici ve Öğretmenlerine Teşekkür ederiz.

4. Kaynaklar

[1] Yıldız, Sıtkı, Bilgi ve İletişim Teknolojileri Yoluyla Özürlüler İçin Geleceğe Bir Kapı Açmak, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Bahar 2010.

[2] Sakarya, Ali, zihinsel engelli çocuklar için moodle ortamında bir uzaktan eğitim sisteminin geliştirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, 2011,

[3] MEGEB, Çocuk gelişimi ve eğitimi zihinsel engelliler kılavuzu, Ankara, 2007

[4] ÖZABACI, Nilüfer, çocukların sosyal becerileri ile ebeveynlerin sosyal becerileri arasındaki ilişki üzerine bir araştırma, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2006

[5] Varol, Nihal, Beceri Öğretimi ve Öz bakım becerilerinin kazandırılması, Kök Yayıncılık, s.7, Ekim 2005,

[6] Alptekin, Serpil, Sosyal becerilerin Zihinsel Engelli Öğrencilere Doğrudan Öğretim Yoluyla Öğretimi

[7] Sucuoğlu, Bülbin, Çiftçi, İlknur, Bilişsel süreç yaklaşımıyla sosyal beceri öğretimi, Kök Yayıncılık, 4. Basım, 2004.